

GIULIANO DA EMPOLI

Magul de la Kremlin

Traducere din franceză și note de
BOGDAN GHIU

HUMANITAS
fiction

De multă vreme se spuneau cele mai felurite lucruri despre el. Unii afirmau că s-a retras la o mănăstire de pe Muntele Athos pentru a se ruga printre pietre și șopârle, alții jurau că-l văzuseră într-o vilă din Sotogrande agitându-se în mijlocul unui stol de manechine îndopate cu cocaină. Alții pretindeau, de asemenea, că i-au aflat urmele pe pista aeroportului din Sharjah, în cartierul general al milițiilor din Donbas sau printre ruinele din Mogadiscio.

De când Vadim Baranov demisionase din postul de consilier al Țarului, poveștile despre el, în loc să se stingă, se înmulțiseră. Așa se întâmplă uneori. Majoritatea oamenilor de putere își datorează aura poziției pe care o ocupă. În momentul în care pierd această poziție, e ca și cum ar fi scoși din priză. Se dezumflă asemenea mascotelor de la intrarea în parcurile de distracții. Îi întâlnești pe stradă și nu reușești să înțelegi cum de a putut un astfel de tip să stârnească atâtea pasiuni.

Baranov făcea parte din altă rasă. Chiar dacă, de fapt, nu aș fi putut spune care anume. Fotografiele înfățișau portretul unui bărbat masiv, dar nu athletic,

îmbrăcat aproape întotdeauna în culori închise și cu costume o idee prea mari. Avea o față banală, poate puțin copilăroasă, tenul palid, părul negru, foarte țeapăn, și o tunsoare de băiat la prima comuniune. Într-un video filmat în marginea unei întâlniri oficiale putea fi văzut râzând, ceva foarte rar în Rusia, unde un simplu zâmbet este considerat semn de idioțenie. De fapt, lăsa impresia că nu-i pasă absolut deloc cum arată. Trăsătură ciudată, dacă te gândești că meseria lui tocmai în asta consta: în a dispune în cerc oglinzi, pentru a transforma o scânteie în vrajă.

Baranov înainta prin viață înconjurat de enigme. Singurul lucru mai mult sau mai puțin cert îl constituia influența pe care o avea asupra Țarului. În cei cincisprezece ani petrecuți în slujba acestuia, contribuise decisiv la edificarea puterii sale.

I se spunea „magul de la Kremlin“ sau „noul Rasputin“. La acea vreme, nu avea un rol bine definit. Apărea în biroul președintelui după ce treburile curente fuseseră expediate. Nu secretarele îl anunțau. Poate că Țarul în persoană îl convoca pe o linie directă. Sau poate că el însuși ghicea momentul exact, grație talentelor sale ieșite din comun, despre care toată lumea vorbea, fără ca nimeni să poată spune cu exactitate în ce anume constau. Uneori li se mai alătura câte cineva. Un ministru în vogă sau șeful unei companii de stat. Dat fiind însă că la Moscova, din principiu și de veacuri, nimeni nu spune niciodată nimic, nici măcar prezența acestor martori ocazionali nu reușea să arunce o lumină asupra activităților nocturne ale Țarului și ale

consilierului său. Se întâmpla însă să fim informați în legătură cu consecințele lor. Într-o dimineață, Rusia se trezise, astfel, aflând despre arestarea celui mai bogat și mai cunoscut om de afaceri din țară, simbolul însuși al noului sistem capitalist. Altă dată, toți președinții republicilor care alcătuiau Federația, aleși de popor, fusesse destituiți. De acum înainte, Țarul și nimeni altcineva va fi cel care îi va numi, îi anunțaseră primele știri ale dimineții pe cetățenii încă pe jumătate adormiți. În majoritatea cazurilor însă, roadele acestor insomnii rămâneau invizibile. Și abia ani mai târziu observai schimbările care apăreau, atunci, ca absolut firești, chiar dacă în realitate erau rodul unor activități minuțioase.

Pe vremea aceea, Baranov era foarte discret, nu putea fi văzut nicăieri, iar ideea de a acorda un interviu nici măcar nu-i trecea prin minte. Avea totuși ceva aparte. Din când în când, scria fie un mic eseu pe care îl publica într-o obscură revistă independentă, fie un studiu de strategie militară destinat vârfurilor armatei, uneori chiar o povestire, în care făcea dovada unui filon paradoxal în cea mai bună tradiție rusă. Nu semna nicio dată aceste texte cu propriul nume, dar le presăra cu aluzii care constituiau tot atâtea chei de interpretare a noii lumi rezultate din insomniile de la Kremlin. Oricum, asta credeau curtenii moscoviți și cancelariile străine, care se întreceau în a fi primele care descifrau formulările obscure ale lui Baranov.

Pseudonimul în spatele căruia se ascundea în acele ocazii, Nicolas Brandeis, adăuga un element de confuzie. Cei mai zeloși recunoscuseră sub acest nume un

personaj minor dintr-un roman secundar al lui Joseph Roth: un tătar, un fel de *deus ex machina*, care își făcea apariția în momentele decisive ale narațiunii, pentru a dispărea apoi imediat. „Nu e nevoie de nici o vigoare pentru a cuceri indiferent ce, spunea el, totul e putred și se predă, dar a da drumul, a ști cum să lași lucrurile să curgă de la sine, asta contează.“ Astfel, la fel cum personajele din romanul lui Roth își puneau întrebări cu privire la acțiunile tătarului, a cărui formidabilă indiferență era garanția tuturor reușitelor, ierarhii de la Kremlin și cei din jurul lor vâneau până și cel mai mic indiciu susceptibil să dezvăluie gândirea lui Baranov și, prin intermediul acesteia, intențiile Țarului. O misiune cu atât mai disperată cu cât magul de la Kremlin era convins că plagiatul se afla la baza progresului: motiv pentru care niciodată nu se putea înțelege în ce măsură el își exprima propriile idei sau se juca cu ale altuia.

Apoteoza acestei ambiguități s-a produs într-o seară de iarnă în care masa compactă a limuzinelor de gală, cu cortegiul lor de sirene și gărzi ale corp, s-a revărsat în micul teatru de avangardă în care a fost reprezentată o piesă într-un act al cărei autor se numea Nicolas Brandeis. Au putut fi văzuți atunci bancheri, magnați ai petrolului, miniștri și generali FSB stând la coadă, cu amantele lor pline de safire și de rubine, ca să ia loc în fotoliile desfundate ale unei săli căreia până atunci nici măcar nu îi bănuiseră existența, pentru a asista la un spectacol care, de la început până la sfârșit, își bătea joc de ticurile și de pretențiile culturale ale bancherilor,

magnașilor petrolului, miniștrilor și generalilor FSB. „Într-o țară civilizată, ar izbucni un război civil, afirma la un moment dat eroul piesei, însă la noi nu există cetățeni, așa că va fi vorba de un război între lachei. Nu este mai rău decât un război civil, dar este puțin mai respingător, mai mizerabil.“ În acea seară, Baranov nu a fost văzut în sală, dar, din prudență, bancherii și miniștrii au aplaudat să-și frângă mâinile: unii susțineau că autorul observa sala printr-un mic hublou situat în dreapta lojelor.

Totuși, nici măcar aceste distracții oarecum puerile nu izbutiseră să alunge neliniștea lui Baranov. De la un moment dat încolo, foarte puținii oameni care aveau ocazia să-l întâlnească începuseră să-i atribuie o dispoziție din ce în ce mai sumbră. Se spunea că este îngrijorat, obosit. Că era cu gândul în altă parte. Începuse prea devreme, și acum se plictisea. De el însuși, în primul rând. Și de Țar. Care, în schimb, nu se plictisea niciodată. Și își dădea seama de schimbare. Și începea să-l urască. Cum adică? Te-am adus până aici, și îndrăznești să te plictisești? Niciodată nu trebuie să subestimezi natura sentimentală a relațiilor politice.

Până într-o zi când Baranov a dispărut. O scurtă notă de la Kremlin anunțase demisia consilierului politic al președintelui Federației Ruse. I se pierduse, de atunci, orice urmă, cu excepția acelor apariții periodice prin lume pe care nimeni nu le confirmase vreodată.

Când am ajuns eu la Moscova, câțiva ani mai târziu, amintirea lui Baranov plutea ca o umbră ușoară care,

eliberată de un trup de altfel considerabil, era slobodă să se manifeste ici și colo, ori de câte ori părea de folos a i se reaminti numele, pentru a ilustra o măsură din cale afară de obscură a Kremlinului. Și, având în vedere că Moscova – indescifrabila capitală a unei noi ere căreia nimeni nu reușea să-i definească contururile – se trezise pe neașteptate în prim-planul scenei, fostul mag de la Kremlin avea exegeți chiar și printre noi, străinii. Un jurnalist de la BBC realizase un documentar în care îi atribuia lui Baranov responsabilitatea importării în politică a artificilor teatrului de avangardă. Unul dintre colegii lui scrisese o carte în care îl descria ca pe un soi de scamator care făcea să apară și să dispară personaje și partide printr-un simplu pocnet din degete. Un profesor îi dedicase o monografie: „Vadim Baranov și inventarea *Fake Democracy*“. Toată lumea își puna întrebări cu privire la cele mai recente activități ale sale. Mai avea vreo influență asupra Țarului? Ce rol jucase în războiul împotriva Ucrainei? Și care îi fusese contribuția la elaborarea strategiei propagandistice care produsese niște efecte atât de mari asupra echilibrelor geopolitice ale planetei?

Personal, urmăream toate aceste elucubrații cu o oarecare detașare. Cei vii m-au interesat întotdeauna mai puțin decât morții. Mă simțisem pierdut în lume până în momentul în care am descoperit că pot să-mi petrec cea mai mare parte a timpului mai degrabă în compania lor decât să mă indispun cu contemporanii mei. Tocmai de aceea, pe atunci, la Moscova la fel ca în oricare alt loc, frecventam mai ales bibliotecile și

arhivele, câteva restaurante și o cafenea în care chelnerii se obișnuiau treptat cu prezența mea singuratică. Răsfoiam cărți vechi, mă plimbam prin lumina palidă a iernii și renășteam la sfârșitul tuturor după-amiezilor din aburii băilor de pe strada Seleznevskaja. Apoi, seara, un mic bar din Kitai-Gorod închidea cu generozitate asupra mea porțile odihnei și ale uitării. Alături de mine, aproape peste tot, mergea o minunată fantomă în care îmi recunoscusem un potențial aliat pentru câteva dintre raționamentele în voia cărora mă lăsam.

Aparent, Evgheni Zamiatin era un autor de la începutul secolului XX, născut într-un sat de țigani și de hoți de cai, arestat și trimis în exil de autoritățile țariste, pentru că participase la revoluția din 1905. Scriitor apreciat pentru narațiunile sale, fusese și inginer naval în Anglia, unde construisese spărgătoare de gheață. Reîntors în Rusia în 1918 pentru a participa la revoluția bolșevică, Zamiatin înțelese foarte repede că paradisul clasei muncitoare nu se afla pe ordinea de zi. Așa că a început să scrie un roman: *Noi*. Și atunci s-a petrecut unul dintre acele fenomene incredibile care ne fac să înțelegem la ce se referă fizicienii atunci când evocă ipoteza existenței simultane a unor universuri paralele.

În 1922, Zamiatin încetase să mai fie un simplu scriitor și devenise o mașină a timpului. Pentru că era convins că scrie o critică acerbă a sistemului sovietic aflat în construcție. Și cenzorii lui îl citiseră în felul acesta, motiv pentru care i-au interzis publicarea. Dar, de fapt, Zamiatin nu li se adresa lor. Fără să își dea